

AFETLERLE KALKINMA

Tecrübeler, Politikalar ve Beklentiler

EFİL YAYINEVİ

AFETLERLE KALKINMA

Tecrübeler, Politikalar ve Beklentiler

**Editör
Murad Tiryakioğlu**

AFETLERLE KALKINMA

Editör: Murad Tiryakioğlu

Genel Yayın Nu.: 244

ISBN: 978-605-4160-68-6

Birinci baskı: Nisan 2016

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2016

Efil©2016

Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Kapak Tasarımı: Serdar Gülbahar

Sayfa Tasarımı: Çetin Acar

Baskı ve Cilt: Sözkeseen Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.

İVOGSAN 1518. Sokak MAT-SİT İş Merkezi No: 2/40 Yenimahalle-ANKARA

Tel: (+90) 312 395 21 10 - 395 59 07 • Sertifika Nu.: 13268

E F İ L Y A Y I N E V İ

www.efilyayinevi.com
www.facebook.com/efilkitap
twitter.com/efilyayinevi
instagram.com/efilyayinevi

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

Bağcılar Mahallesi, Şemsettin Günaltay Caddesi, 283. Sokak,

Ata Apt. No: 9/7, 06670 Çankaya/Ankara, Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 96

Faks: (+90) 312 442 52 12

İÇİNDEKİLER

<i>Yazarlar</i>	1
<i>Editör Notu</i>	9
<i>Murad Tiryakioğlu</i>	
<i>Sunuş: Afetler ve Kalkınma Konusuna Toplu Bakış</i>	17
<i>Fikret Şenses</i>	
BÖLÜM I: Genel Çerçeve	35
1. Doğal Afetlerin Felaketlere Dönüşmesinin Arkasındaki Ekonomi-Politik	37
<i>Fikret Adaman</i>	
BÖLÜM II: Afetlerle Kalkınmada Doğu Asya Tecrübeleri	57
2. Afetlerle Kalkınmaya Yönelik Üç Eylem ve Üç Farkındalık	59
<i>Taichi Minamitani</i>	
3. Büyük Doğu Japonya Depremi'nin Ekonomik Davranış Üzerindeki Etkileri	89
<i>K. Ali Akkemik & Akiko Kamesaka</i>	
4. Yerel Topluluklarda Afet Bilinci Oluşturulması: Türkiye-Japonya Karşılaştırması Üzerinden Afet Kültürü Tartışması	109
<i>Ali Tolga Özden</i>	
5. Doğal Afetlerin Kalkınma Sürecine Etkisi: Çin ve 2008 Sichuan Depremi	133
<i>Altay Atlı</i>	
BÖLÜM III: Afetlerle Kalkınmada Türkiye'nin Tecrübeleri ve Çabaları	155
6. Türkiye'nin Afetselliği: Afet Etkileri ve Afetlerden Etkilenme Saha Araştırması Sonuçları	157
<i>Mehmet Balcılar & Fuat Oktay</i>	

7. Kalkınma Politikalarının Tasarımında Doğal Afetleri Dikkate Almak: Türkiye Üzerine Bir Tartışma	189
<i>Murad Tiryakioğlu</i>	
8. Sürdürülebilir Kalkınma Sorunsalı Üzerinden Afet-Kalkınma Terminolojisinin Türkiye Özelinde Yeniden Tartışılması	219
<i>Ali Tolga Özden & B.Burçak Başbuğ Erkan</i>	
BÖLÜM IV: Göç, Yoksulluk ve Afetlerin Ekonomi Politikası	265
9. İklim Değişiklikleri ve Doğal Felaketlerin Kent Yoksullarının Savunmasızlığına Etkisi	267
<i>Gülten Dursun</i>	
10. Çevresel Göçlerden Doğal Afet Sonrası Göçlere: Uluslararası Toplum ve Uluslararası Aktörler Ekseninde Bir Değerlendirme	289
<i>Gökay Özerim</i>	
11. Doğal Afetlerin Ekonomi Politikası	311
<i>Nurullah Gür</i>	
12. Afet Risk Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	327
<i>Günhan Erdem</i>	
13. Afet Planlama ve Müdahalesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi.....	343
<i>Meltem İnce Yenilmez</i>	
14. Afetlerle Kalkınmada Doğal Kaynak: Gönüllülük	365
<i>Gresi Sanje</i>	
15. Sosyal Bilimler Ne Söyler? Afet Planlamasına Deneysel Reçeteler.....	385
<i>Ü. Barış Urhan & Serkan Küçükşenel</i>	
<i>Dizin</i>	401

YAZARLAR

Akiko Kamesaka: Doç. Dr. Akiko Kamesaka, Japonya'da Aoyama Gakuin Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde çalışmaktadır. 1995 yılında Tokyo Üniversitesi'nden doktora derecesini aldıktan sonra Daito Bunka Üniversitesi ve Ryukoku Üniversitesi'nde çalışmıştır. Çalışma alanları arasında yatırımcı davranışı, davranışsal finans, öznel refah, mutluluk, dünya görüşü ve özgecil iktisadi davranış bulunmaktadır.

Ali Tolga Özden: 1998 İTÜ Mimarlık Bölümü Lisans mezuniyeti sonrası 1998-2003 döneminde İstanbul'da çeşitli firmalarda özel sektörde çalışma deneyimi yaşamış, 2003 yılında İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Konut ve Deprem Ana Bilim Dalı'ndan Yüksek Lisans derecesi almış, 2004 yılında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı'ndan ikinci Yüksek lisans derecesini almış, 2013 yılında ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı'ndan doktora derecesi almış, 2009 yılında 3 ay süre ile JICA (Japan International Cooperation Agency) bursu ile Kobe Üniversitesinde (Japonya) "kentsel alanlarda afet risk azaltımı stratejileri" sertifika eğitimine katılmış, 2009-2010 döneminde TÜBİTAK bursu ile bir yıl için Texas A&M Üniversitesinde (ABD) "Hazard Reduction and Recovery Center-College of Architecture"da ziyaretçi araştırmacı olarak bulunmuş, 2013 yılından itibaren Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır. Evli ve Derin adında dünyalar tatlısı bir kız çocuğu sahibidir.

Altay Atlı: Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları Yüksek Lisans programı öğretim görevlisidir ve aynı zamanda merkezi Ankara'da bulunan Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) bünyesinde uzman olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü'nden lisans ve Avustralya'nın Melbourne kentinde yer alan Deakin University'den Uluslararası İşletme ve Ticaret alanında yüksek lisans derecelerini almış olan Dr. Altay Atlı, doktorasını ise Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Dr. Atlı, araştırmalarını uluslararası ekonomi politik, Çin ve genel olarak Asya-Pasifik bölgesi ekonomileri ile Türk dış politikasının ekonomik boyutu konularında devam ettirmektedir.

B. Burçak Başbuğ Erkan: 2008 yılından beri Orta Doğu Teknik Üniversitesi Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin müdürlüğünü yürütmektedir. Aynı zamanda İstatistik Bölümü'nde öğretim üyesidir. Lisans derecesini 1999 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi İstatistik Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini 2001 yılında İngiltere Warwick Üniversitesi'nden ve doktora derecesini 2007 yılında İngiltere London School of Economics'den almıştır. 2000 yılından beri afet risk yönetimi, afet zararlarının azaltılması, afetlerin ekonomik kayıplarına ilişkin finansal stratejiler, afet sigortaları ve Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK), afet ve acil durum yönetimi, afetler ve kalkınma stratejileri, sosyo-teknolojik afetler, enerji ve afetler konusunda çalışmaktadır. Ulusal ve uluslararası birçok kuruluşa afet yönetimi konulu danışmanlık ve projeler yapmaktadır. 2009 yılında Japonya Kobe Üniversitesi'nde 3 ay 'afet yönetimi' konulu kurs almıştır. 2012 yılında 3 aylığına Amerika Birleşik Devletleri Pittsburgh Üniversitesi Afet Yönetim Merkezi'nde misafir araştırmacı olarak çalışmıştır. 2014 yılında Soma Maden Kazasını Araştırma Komisyonu'nda afet yönetimi uzmanı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Haziran-Kasım 2014 tarihleri arasında görevlendirilmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı için hazırlanmış olan 'Türkiye Afet Bilgi Bankası' projesinin yürütücüsü olarak görev yapmıştır. Afetler ve kalkınma, afetler ve yerel yönetimler konusunda iki yüksek lisans tezine danışmanlık yapmıştır.

Fikret Adaman: Boğaziçi Üniversitesi'nden Ekonomi alanında lisans ve yüksek lisans; Manchester Üniversitesi'nden Ekono-

mi Doktorası alan Fikret Adaman halen Boğaziçi Üniversitesi'nde ekonomi profesörüdür. Makaleleri *Antipode*, *Cambridge Journal of Economics, Development and Change*, *Ecological Economics*, *Energy Policy*, *Environment and Behavior*, *Environment and Planning C*, *Environmental Politics*, *European Journal of History of Economic Thought*, *Journal of Economic Issues*, *Journal of European Social Policy*, *New Left Review* gibi dergilerde yayımlandı. Adaman, aynı zamanda (Burçay Erus ile birlikte), Avrupa Komisyonu'nda sosyal içerme konusunda uzman olarak çalışmaktadır. *Rethinking Structural Reform in Turkish Agriculture* (Nova Science Publishers, 2010, B. Karapınar ve G. Özertan ile birlikte), *Environmentalism in Turkey* (Ashgate, 2005, M. Arsel ile birlikte) ve *Integrating and Articulating Environments* (Swets & Zeitlinger, 2003, O. Seippel, F. Gökşen, M. O'Brien, Ü. Zenginobuz ve J. Grolin ile birlikte) başlıklı çalışmaların eş-editörüdür. Fikret Adaman'ın çalışmalarını çevrenin politik ekonomisi üzerine yoğunlaştırmaktadır.

Fikret Şenses: Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini İngiltere'de sırasıyla Warwick, Lancaster ve Londra Üniversitesi'nde (London School of Economics) yaptı. 1987-88 ders yılında Harvard Üniversitesi'nde, Eylül 1989'da İngiltere'de Institute of Development Studies'de ve Temmuz-Ekim 1990 döneminde Tokyo'da Institute of Developing Economies'de misafir araştırmacı olarak bulundu. 1980 yılından bu yana ODTÜ İktisat Bölümü öğretim üyesi olan Fikret Şenses 1985 yılında Doçent, 1991 yılında Profesör oldu; 1983-87 yılları arasında ODTÜ Gelişme dergisi editörlüğü görevini de üstlendi. Gelişme Ekonomisi, Sanayileşme, İstikrar Politikaları, İşgücü Piyasaları ve İktisat Eğitimi konularında yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli yayınları bulunuyor.

Fuat Oktay: 1964 yılında Yozgat-Çekerek'de doğdu. 1985 yılında, Çukurova Üniversitesi, İşletme Bölümü'nden mezun olduktan sonra aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalıştı. 1990 yılında, ABD'de otomotiv sektörünün merkezi olan Detroit'teki Wayne State Üniversitesi'nde İmalat Mühendisliği alanında yüksek lisans ve İşletme alanında MBA programlarını tamamladı. Aynı üniversitede Endüstri Mühendisliği alanında doktora derecesini alarak, Havacılık ve otomotiv endüstrisi alanlarında uzmanlaştı. ABD'de kaldığı süre boyunca, çeşitli

şirketlerde Süreç Yönetimi Danışmanlığı ve Proje Liderliği yaptı. Hem kamu hem de özel olmak üzere birçok şirkete danışmanlık hizmetlerinde bulundu. Ayrıca KOSGEB'in de içinde bulunduğu küçük ve orta ölçekli işletmelere de danışmanlık hizmeti sağladı. Bu şirketlerin bazılarında Genel Müdür, Başkan Yardımcısı ve Yönetim Kurulu Üyeliği görevlerinde bulundu. THY A.Ş.'de Stratejik Planlama ve İş Geliştirme, Satış ve Pazarlama, Üretim Planlaması ve Bilgi Teknolojilerinden sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı görevini yürüttü. Ayrıca Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nda; Türk-İngiliz, Türk-Alman ve Türk-İspanyol İş Konseyleri Yürütme Kurulu üyeliklerinde bulundu. Dr. Fuat OKTAY, 2 Ocak 2012 tarihinden itibaren T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı görevini yürütmektedir. Çok iyi derecede İngilizce bilmektedir.

Gökay Özerim: Uluslararası Göçler, Göç Karşıtı Hareketler, Uluslararası Güvenlik ve Avrupa Bütünleşme Süreci üzerine ulusal ve uluslararası çalışmaları bulunan Yrd. Doç. Dr. Gökay ÖZERİM, Yaşar Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve Avrupa Birliği Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Müdür Yardımcılığı görevini yürütmektedir. 2010 yılında İngiltere Hükümeti Chevening Bursu ile Oxford Üniversitesi Göç, Politika ve Toplum Merkezi'nde (İngiltere) doktora çalışmaları için bulunan Özerim, 2014 yılında Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley kampüsü (ABD) Avrupa Çalışmaları Enstitüsünde ziyaretçi öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü 2004 yılında, Avrupa Çalışmaları Doktora Programı'nı ise "Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşıtılığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası" başlıklı tez çalışması ile 2012 yılında tamamlamıştır.

Gresi Sanje: Gresi Sanje pazarlama iletişimi konusunda bir yandan akademik çalışmalarını sürdürürken, diğer yandan da işletmelere danışmanlık yapmakta ve kurumsal eğitimler vermektedir. 2010 yılından bu yana TÜBİTAK ve BM Kalkınma Programı çatısı altında girişim pazarlaması ve sosyal girişimcilik konularında da çalışmalarını sürdürmekte olan Sanje'nin sosyal çalışma alanı özellikle çevre konusunda yoğunlaşmaktadır. 2003-2008 yılları arasında özel sektörde çeşitli pozisyonlarda çalışan Sanje, 2008 yılından bu yana İstanbul Bilgi

Üniversitesi'nin İletişim Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi; 2014 yılından itibaren de Bölüm Başkanı olarak görev almaktadır. 2011 yılında seçildiği Avrupa Reklamcılık Derneği'ne bağlı Ed-Com'da "European Foundation for Commercial Communications Education" da yönetim kurulu üyeliği görevini 2015 yılına kadar sürdürecektir.

Gülten Dursun: Kocaeli Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü'nde Yard. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi İktisat Bölümünde 1990 yılında Lisans ve Marmara Üniversitesi'nde Yüksek Lisansını tamamladıktan sonra Doktora derecesini 2004 yılında aldı. Yabancı Doğrudan Yatırım, İktisadi Gelişme ve Büyüme alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Makaleleri Doğu Üniversitesi Dergisi, Marmara Journal of European Studies and The Journal of Knowledge Economy and Knowledge Management gibi çeşitli dergilerde yayınlandı. Birkaç kitaba bölüm yazarı olarak katkıda bulundu. Ulusal ve uluslararası çeşitli kongrelere katıldı.

Günhan Erdem: 1964 yılında Ankara'da Dünya'ya geldi. 1986'da Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi'nden mezun oldu. Lisansüstü eğitimini Hacettepe Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra Çanakkale Onsekiz Mart Üniversite'sinde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı. 1998 yılında yönetici olarak görev aldığı Çanakkale Sağlık Yüksekokulu bünyesinde, 1999 Marmara Depremi sonrasında ortaya çıkan zafiyetlerin giderilmesine akademik açıdan bir çözüm bulabilmek amacıyla tasarladığı "Acil Yardım ve Afet Yönetimi" lisans programını 2005 yılında devreye soktu. 1997 yılında Doçent, 2003 yılında Profesör oldu. 2014 Eylül ayı itibariyle emekliye ayrılarak Girne Amerikan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. Halen, GAÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölüm Başkanı ve Uluslararası Üniversiteler Arama Kurtarma Konseyi 2014-2017 Dönem Başkanı olarak görev yapmakta olan Prof.Dr. Günhan ERDEM evli ve 2 çocuk babasıdır.

K. Ali Akkemik: Doç. Dr. K. Ali Akkemik Kadir Has Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları programında desler vermektedir. 1999 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden ekonomi alanında BSc derecesini aldıktan sonra 2006 yılında Japonya'da Nagoya Üniversitesi'nden uluslararası kalkınma

alanında doktora derecesini almıştır. Doktora derecesini aldıktan sonra Başkent Üniversitesi Ekonomi bölümü ve ODTÜ Asya Çalışmaları bölümünde çalışmıştır. Çalışma alanları arasında kalkınma iktisadı, Asya ekonomileri, hesaplanabilir genel denge modelleri ve sosyal hesaplar matrisi ile politika analizi, özgecil iktisadi davranış ve dünya görüşleri bulunmaktadır.

Mehmet Balcılar: Mehmet Balcılar 1965 yılında Adana’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Adana’da tamamladı. Daha sonra Dokuz Eylül Üniversitesi’nde lisans, Çukurova ve ABD’de Cleveland State University’de yüksek lisans ve ABD’de Wayne State University’de ekonometri alanında doktora eğitimi yaptı. 1996 yılından bu yana Türkiye ve yurt dışında birçok üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmış, ulusal ve uluslararası birçok projede yer almıştır. Uluslararası dergilerde çok sayıda yayını olup, halen KKTC’de Doğu Akdeniz Üniversitesi Ekonomi Bölümü’nde profesör, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nda danışman, University of Pretoria’da müstesna profesör, Paris IPAG Business School’da bağlı profesör ve Economic Research Forum’da araştırmacı olarak çalışmaktadır.

Meltem İnce Yenilmez: Meltem İnce Yenilmez, lisans derecesini 2001 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, İşletme bölümünden almıştır. Doğu Akdeniz Üniversitesi’nde, Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans derecesi bulunmakta olup, 2010 Afyon Kocatepe Üniversitesi Ekonomi Doktora Programından mezun olmuştur. 2011-2012 yılları arasında Cambridge Üniversitesi’nde post-doktora çalışmaları için misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 2008 yılından itibaren Yaşar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü’nde görev yapmaktadır. Ağustos-2014 Haziran 2015 döneminde California Üniversitesi-Berkeley’de misafir araştırmacı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Cinsiyet ekonomisi ve çalışma ekonomisi alanlarında yayınları ve araştırmaları bulunan Dr. İnce Yenilmez’in temel çalışma alanları eğitim ve kadın istihdamı, feminist yaklaşımlar ve kadın girişimcilerdir. Son dönem araştırmaları mesleki ayrımcılık ve çalışma hayatında cinsiyet eşitsizliği üzerine yoğunlaşmaktadır.

Murad Tiryakioğlu: 1978 yılında Afyonkarahisar’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Afyonkarahisar’da tamamlayan Tiryakioğlu, lisans derecesini Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat

bölümünden 2000 yılında aldı. Aynı üniversiteden, İşletme ve İktisat alanlarında yüksek lisans derecesi bulunan Tiryakioğlu, 2013 yılında teknoloji transferinin teknolojik yetenek edinimi için stratejik bir kaynak olduğunu ve bu kaynağın Türkiye için nasıl kullanılabileceğini araştıran tezi ile doktor ünvanını almıştır. Ağustos-2001'den bu yana Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Bölümünde çalışan Tiryakioğlu, çeşitli düşünce kuruluşları için analiz ve raporlar yazmaktadır. Acil, Afet Durum yönetimi ve bölgesel kalkınma üzerine araştırma çalışmaları yapan Tiryakioğlu'nun afet planlamasına ilişkin sosyal sorumluluk projeleri konusunda tecrübe sahibidir. Afyonkarahisar Deprem Stratejisi Eylem Planının hazırlanmasına da katkı sağlayan Tiryakioğlu, acil afet gönüllüsü olarak Afyonkarahisar İl Afet Acil durum Müdürlüğü ve 2013 yılında kurduğu Afet Bilinci Derneği çatısı altında çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik çalışma alanları kalkınma iktisadı, teknoloji ve yenilik ekonomisi ve sanayileşme konularında odaklanmaktadır. Söz konusu bu alanlarda yayımlanmış çok sayıda tebliğ ve makalesi bulunan Tiryakioğlu'nun dünyanın önde gelen yayınevlerince yayımlanan derleme kitaplarda katkıları bulunmaktadır.

Nurullah Gür: 2006 yılında Marmara Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümden 2008 yılında yüksek lisans derecesini aldı. 2008- 2012 yılları arasında University of Essex'de yüksek lisans ve doktora çalışmalarını gerçekleştirdi. 2009-2012 yılları arasında aynı üniversitede asistan olarak görev yaptı. 2013 yılında Türkiye'ye dönen Gür, halen İstanbul Ticaret Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Ekonomik gelişme, uluslararası politik iktisat ve finans-reel sektör ilişkileri alanlarında çeşitli uluslararası dergilerde yayınları bulunmaktadır.

Serkan Küçükşenel: Fizik ve Ekonomi lisans derecelerini Koç Üniversitesi'nden alan Küçükşenel, 2004 yılında Sabancı Üniversitesi'nde ekonomi alanında yüksek lisans çalışmasını tamamlamıştır. Ardından mekanizma tasarımı ve oyun kuramı üzerine doktora derecesini birçok alanda dünyanın en iyi üniversitelerinden biri olan Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü'nden almıştır. 2009 yılında Marie Curie bireysel araştırma bursu alarak Türkiye'ye döndükten sonra ODTÜ İktisat Bölümünde

çalışmalarına başlamıştır. Halen aynı bölümde akademik çalışmalarını sürdüren Küçükşenel, davranışsal iktisat, oyun kuramı, piyasa tasarımı ve biyoekonomi alanlarında disiplinlerarası bir yaklaşımla çalışmalar yapmaktadır. Bu konularda ulusal ve uluslararası projelerde de yer almaktadır.

Taichi Minamitani: Aralık 2012'den bu yana JICA Türkiye Ofisinde Başkan Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Bu görevi öncesinde ise; JICA merkez ofisinde Küresel Çevre Dairesinin Afet Yönetim II. Şubesinde çalışmaktaydı. Bu kapsamda, Türkiye'de yürütülmekte olan pek çok JICA projesiyle ilgili olarak 2010 yılından bu yana çalıştı. Ayrıca, konuşmacı olarak Afet Risk Yönetimi alanında yurt içi ve yurt dışı pek çok konferansa katıldı ve çeşitli kitaplarda ortak yazar olarak yer aldı. Kendisi Kyoto Üniversitesinde tahmini heyelan zamanı araştırması ile lisansüstü derecesine sahiptir.

Ü. Barış Urhan: Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamlayan Urhan, yüksek lisans çalışmaları için Kopenhag Üniversitesi İktisat Bölümü'ne başlamıştır. Kopenhag Üniversitesi'nde Prof. Dr. Jean Robert Tyran'dan Deneysel ve Davranışsal İktisat dersini ve seminerini alarak bu alanla tanışan Urhan, aynı zamanda Deneysel ve Davranışsal İktisat Laboratuvarı'nda ve Danimarka Teknik Üniversitesi Ulaştırma Bölümü, Ulaştırma Ekonomisi Grubu'nda asistan öğrenci olarak çalışmıştır. Türkiye'ye dönüşünü takiben TEPAV'da araştırmacı ve ODTÜ'de doktora düzeyi araştırmacı olarak çalışan Urhan halen bir sivil toplum kuruluşunda uzman olarak çalışmakta ve ODTÜ İktisat Bölümü'nde doktora çalışmalarına devam etmektedir. Urhan'ın başlıca ilgi alanları deneysel ve davranışsal iktisat, oyun teorisi, tüketici davranışları, nöropazarlama ve nöroiktisattir.

Editör Notu

Murad Tiryakioğlu

Afyon-Dinar'da, 1995 yılında yaşanan depremi saymazsak, afetlere ilişkin ilk ciddi tecrübem 1999 yılında, Ağustos ayının on yedinci gecesini, saat 03:02'de yaşanan ve merkez üssü Kocaeli-Gölcük, büyüklüğü ise 7,4 olan deprem ile oldu. Ne olduğunu anlayabilmek için sabahı beklememiz gerekti. Milletçe olayın vahametini, ancak gün aydınlanıp televizyon kanalları Marmara Bölgesi'ni enkaz ve sular altında bırakan felaket hakkında yayın yapmaya başladığında anladık. Marmara'da yaşanan bu felâketi ve sonrasında yaşananları televizyonun karşısında çaresizlikle ve büyük bir üzüntü içinde izlemekten başka bir şey gelmedi elimden. Bölgeye gönderilmek üzere Afyon'da toplanan yardımlara ufak tefek katkılar sağlamak ve televizyonun karşısından ayrılmadan, yaşanan acının her anını izlemekten öte bir şey yapamaz durumda idim. Bu işin profesyoneli olan insanlar bile kaosun ortasında çaresiz bir görüntü sergiliyorlardı.

Uluslararası yardımların ve arama-kurtarma ekiplerinin bölgeye ulaşmaya başlaması ve Tüpraş'ta çıkan yangının belli ölçüde kontrol altına alınmasıyla kriz daha sakin bir şekilde yönetilmeye çalışıldıysa da, Türkiye için çok önemli ve bir o kadar da ağır bir imtihan oldu. Afet yönetimi bir yana, afet planlama ve hazırlık çalışmaları konusunda tam anlamıyla sınıfta kaldık. Resmi rakamların çok ötesinde insanımızı kaybettik ve daha fazla sayıda insanımız hem fiziki hem de psikolojik yaralar aldı.

Türkiye, tarihinde bu denli büyük bir felaketi belki de ilk defa ve bu denli hazırlıksız bir biçimde yaşıyordu. Ulusal düzeyde müdahalenin yetersiz kaldığı bu felâkete yardım elini uzatmak için uluslararası yardım kuruluşları ve arama-kurtarma ekipleri çok kısa sürede devreye girdi. Pek çok ülkeden, çok sayıda resmi görevli ve gönüllü insan bölgeye geldi. Aylarca sürececek bir çalışma başlamıştı ki 12 Kasım 1999'de Düzce'de yaşanan 7,2 büyüklüğündeki deprem, bir öncekinin yaralarını sarmaya çalışan ülkeyi bir kez daha acıya boğdu. Kayıp sayısı çok daha düşük olsa da bu felaket yine binlerce kişinin yaralanmasına, on binlerce kişinin evsiz kalmasına sebep oldu.

Pek çok insan gibi, çaresizlikle izlediğim bu iki felaket yüreğime bir uhde olarak oturdu. Yıllar sonra, 2007 yılında genç bir arkadaşımın afet sonrasında arama-kurtarma faaliyetlerinde etkin olarak çalışabilecek gönüllü yetiştirmek üzere bir öğrenci kulübü kurması ve beni de danışman olarak görmek istediklerine dair bir istekle kapımı çalmasıyla kabuk bağlamış bu yaram yeniden kanamaya başladı. O gün temelleri atılan ve 2007-2013 yılları arasında Afyon Kocatepe Üniversitesi bünyesinde aktif bir biçimde faaliyet gösteren Akademi Arama ve Kurtarma Kulübü, bugün yoluna çok daha kurumsal ve idealist bir yapıda, **Afet Bilinci Derneği** olarak devam ediyor. Bir gönül meselesi haline gelen bu faaliyetler boyunca yüzlerce gönüllümüz oldu, koskocaman bir aile olduk ve çekirdek bir ekip ile Afet Bilinci Derneği çatısı altında faaliyetlerimizi sürdürmeye devam ediyoruz.

Elinizdeki bu kitap ve bu kitabın devamı niteliğinde olmak üzere tasarlanan (ve tahminen yine 2016 yılı içinde raflarda yerini alacak) ikinci derleme kitap **Afetlerle Kalkınmanın Sosyal, Sektörel ve Bölgesel Boyutu**, Türkiye'nin yaşadığı felaketler sebebiyle hissettiğim acının önce sosyal sorumluluğa, sonrasında da akademik ilgi alanına dönüşmesinin, kıymetli yazarların işbirlikleriyle taçlanmış bir ürünü.

Kitabın fikri temelleri bir Pazar günü kızım Duru ile okuma yapmak üzere kütüphaneden rastlantısal olarak aldığım bir afet yönetimi kitabındaki birkaç cümle ile atılmış oldu. Tek başıma bu yola çıkmanın ne mümkün ne de rasyonel olmadığını bilinci ile kapsamlı bir okuma ve araştırma sürecine giriştim.

Nihayet ortaya bir taslak içerik çıktı, bu konuda çalışma yapan araştırmacılar belirlendi.

Süreci öncelikli olarak paylaştığım Mehmet Balcılar, Fikret Şenses ve K. Ali Akkemik destek vermeyi kabul ederek bu yola çıkmamda beni cesaretlendirdiler. Afetlere ilişkin bir proje çalışmasının paylaşımı vesilesiyle tanıştığımız Mehmet Balcılar hocam kitap fikrini benimsediğini ve destek vereceğini söylediğinde yola çıkmaya hazır hissettim kendimi. Fikret Şenses hocamın katkısı tüm kitabı baştan sona okumak ve çok kıymetli bir sunuş yazısı yazmanın çok ötesinde oldu. Beni sürekli cesaretlendiren, bu özgün katkının derlenmesinde isteklendiren bir yaklaşım ile yolumu açtı. K. Ali Akkemik ile zaten hâlihazırda çeşitli konularda birlikte çalışmalar yürütüyor ve projeler üretiyorduk. Akademik ve idari yoğunluğunun arasında eş-yazarı Akiko Kamesaka ile birlikte dikkat çekici bir katkı sunmakla kalmadı, benzer şekilde cesaretlendirici tavrı ile varlığını hep yanımda hissettirdi ve pek çok çalışmada da hissettirmeye devam ediyor.

Ve iletişime geçtiğim hemen herkes fikri değerli bularak katkı vermeyi kabul etti.

Editöryal süreçte, güzel Türkçesi ve hakim kalemi ile arka planda çalışan ve gözümünden kaçan küçük ama önemli noktaları yakalamayı başaran sevgili Duygu Değirmenciler de özel bir teşekkürü fazlasıyla hak ediyor.

Derleme süreci benim için çok öğretici oldu. Hem akademik hayatın yoğunluğuna kapılmış çok değerli yazarlardan bölümleri alabilmek hem de ilk olacak bu çalışmanın mümkün olduğunca en iyi şekilde tasarlanmasını sağlamak için bir zaman ve stres yönetimi tecrübesi edinmiş oldum. Hatırlandığında, bu satırları okuyan bazı yazarlarımızın yüzünde gülümsemeye sebep olacak uzun ve keyifli telefon görüşmeleri sonrasında bitmek bilmeyen bir motivasyon ile bölümlerin tamamlanmasını beklemek ve geldiğinde çocukça bir heyecanla hemen her şeyi bırakıp okumaya başlamak bile benim için çok öğretici ve bir o kadar da keyifli idi.

Kitap, Fikret Şenses'in kendi ifadesiyle "kısa bir kutlama yazısı" yerine oldukça kapsamlı bir biçimde kaleme aldığı "**Afet-**

ler ve Kalkınma Konusuna Toplu Bakış” başlıklı sunuş ve değerlendirme bölümü ile başlıyor. Bir anlamda yönetici özeti niteliğinde olan bu yazı ile kitabın neden okunması gerektiği net bir biçimde ortaya konmuş durumda.

Genel çerçeveyi oluşturan **“Doğal Afetlerin Felaketlere Dönüşmesinin Arkasındaki Ekonomi-Politik”** başlıklı bölüm **Fikret Adaman**’a ait. Bu bölüm kapsamında Dünya Bankası ile Birleşmiş Milletler’in 2010 tarihli ortak yayını olan *Natural Hazards, UnNatural Disasters: The Economics of Effective Prevention* (Doğal Afetler, Doğal Olmayan Felaketler: Etkili Koruma Önlemlerinin Ekonomisi) başlıklı rapora dayanılarak afetlerin ekonomi-politiği analiz ediliyor.

Kitabın ilk kısmı, afetlerle kalkınmada Doğu Asya tecrübelerinin ele alındığı dört bölümden oluşuyor. JICA-Türkiye ofisinden **Taichi Minamitani** tarafından kaleme alınan **“Afetlerle Kalkınmaya Yönelik Üç Eylem ve Üç Farkındalık”** başlıklı bölüm sadece Türkiye ekonomisi için değil afet riski ile karşı karşıya olan tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için dersler içeriyor. **K. Ali Akkemik** ve **Akiko Kamesaka** tarafından kaleme alınan **“Büyük Doğu Japonya Depremi’nin Ekonomik Davranış Üzerindeki Etkileri”** başlıklı bölüm 2011 yılında meydana gelen Büyük Doğu Japonya Depremi’nin fiziksel ve ekonomik zararlarının yanı sıra insanların öznel refah seviyelerinde ve algılamalarında da büyük hasara sebep olduğunu vurgulamakta. Doğal afetlerin insanların iktisadi davranışlarında önemli değişikliklere hatta sapmalara sebep olduğunu ve Büyük Doğu Japonya Depremi sonrasında Japonya’da ekonomik davranışta gözlemlenen değişiklikleri ortaya koyarak muhtemel sebepleri sorgulayan bu bölümü **Ali Tolga Özden**’in kalem aldığı **“Yerel Topluluklarda Afet Bilinci Oluşturulması: Türkiye-Japonya Karşılaştırması Üzerinden Afet Kültürü Tartışması”** başlıklı çalışma izlemektedir. Bu bölümün temel vurgusu, Türkiye’de Van ili örneği ve Japonya’da Minami Kasabası örneklerinin kişisel deneyimler ışığında incelenerek geçmiş afet deneyimlerinin gerek fiziksel yapıya gerekse afet bilinci oluşturulması çabalarına nasıl yansıdığı yönündedir. Afetlerle Kalkınmada Doğu Asya Tecrübelerinin aktarıldığı birinci kısım **Altay Atlı**’nın kaleme aldığı **“Doğal Afetlerin Kalkınma Süreci-**

ne Etkisi: Çin ve 2008 Sichuan Depremi” başlıklı çalışma ile tamamlanmaktadır.

Kitabın ikinci kısmı Afetlerle Kalkınmada Türkiye'nin tecrübeleri ve çabalarına odaklanmaktadır. Bu kısmın ilk bölümü **Mehmet Balcılar** ve **Fuat Oktay**'ın birlikte kaleme aldıkları bir saha çalışması ile başlamakta. **“Türkiye'nin Afetselliği: Afet Etkileri ve Afetlerden Etkilenme Saha Araştırması Sonuçları”** başlıklı bölümde sel, heyelan, deprem, çığ, yangın, (5 ve üzeri ölümlü) trafik kazası ve kaya düşmesi olmak üzere Türkiye'de kayıplara yol açan yedi ana afet türüne ilişkin yapılan ayrıntılı bir saha çalışmasının sonuçları analiz edilmektedir. Tarafımızdan kaleme alınan **“Kalkınma Politikalarının Tasarımında Doğal Afetleri Dikkate Almak: Türkiye Üzerine Bir Tartışma”** başlıklı çalışmada ise Türkiye'nin kalkınma politikalarında ve planlarında afetlerin ne ölçüde dikkate alındığı incelenmektedir. Bu çerçevede kaleme alınan çalışmanın temel vurgusu, iktisadi kalkınmanın planlanmasında doğal afetleri (de) dikkate alan dinamik-akıllı kalkınma politikalarının tasarımı üzerinedir. Türkiye özelinde bir değerlendirme ile tartışma spesifik hale getirilerek çalışma 1999 Marmara ve Düzce Depremlerinin önemli bir kırılma noktası olduğuna dikkat çekmektedir. Türkiye'nin afet yönetimi tecrübelerine ilişkin son çalışma ise **Ali Tolga Özden** ve **B. Burçak Başbuğ Erkan** tarafından kaleme alınan **“Sürdürülebilir Kalkınma Sorunsalı Üzerinden Afet-Kalkınma Terminolojisinin Türkiye Özelinde Yeniden Tartışılması”** başlıklı çalışmadır. Literatür tartışmalarına da yer veren çalışmanın odak noktası, Ankara-OSTİM'de (Organize Sanayi Bölgesi) deneyimlenen insan kaynaklı bir afetin etkileri üzerinden afet-kalkınma paradoksunun analizidir.

Kitabın üçüncü ayrımı Göç, Yoksulluk ve Afetlerin Ekonomi Politığıne yönelik çalışmaları kapsamaktadır. **Gülten Dursun** tarafından kaleme alınan **“İklim Değişiklikleri ve Doğal Felaketlerin Kent Yoksullarının Savunmasızlığına Etkisi”** başlıklı bölümde, doğal afet riski ve savunmasızlık tartışması, nüfus yoğunluğu, kentleşme, yoksulluk ve sınıfsal açıdan ele alınarak Nepal Depremi, Katrina Kasırgası gibi örnekler incelenmektedir. Çalışma, doğal afet sonrası en büyük kayıpların olduğu bölgelerin, kentlerin en marjinal, en yoksul ve etnisite açısından ayrımcılığa maruz kalan kesimleri olduğunu vurgulamaktadır.

Gökay Özerim, Türkiye için oldukça güncel bir sorun olan göç sorununu, iklim değişikliği ve afetler açısından yaklaşılarak kaleme aldığı **“Çevresel Göçlerden Doğal Afet Sonrası Göçlere: Uluslararası Toplum ve Uluslararası Aktörler Ekseninde Bir Değerlendirme”** başlıklı bölüm ile ilgili literatüre farklı bir bakış açısı kazandırmakta. Çalışma afet sonrası göçlerin, hem afeti yaşayan toplumların hem de bu göç hareketine dâhil olanların yerleştikleri toplumların sosyal ve ekonomik dinamiklerini önemli bir dönüşüm sürecine sokabileceğine odaklanarak bir yeniden yapılanma sürecine zemin oluşturduğuna işaret etmektedir. Afetlerin ekonomik ve toplumsal etkileri ile birlikte ortaya çıkan siyasal ve politik etkilerini kapsamlı bir değerlendirme ile analiz eden **“Doğal Afetlerin Ekonomi Politikası”** başlıklı bölüm **Nurullah Gür**'e ait. Gür, doğal afetlerin ekonomi politikasına etkilerini, hükümetlerin ömrüne olan etkiler, yolsuzluğa olan etkiler ve kamu politikaları üzerine etkiler olmak üzere üç farklı kanaldan incelemekte. Doğal afetlerin kamu kesiminde ortaya çıkardığı belirsizlik ve çarpıklıklarla daha iyi mücadele edilmesine ve gelecekte meydana gelebilecek afetlerin sosyal ve ekonomik etkilerinin azaltılmasına yönelik yaklaşımları inceliyor. **Günhan Erdem**, **“Afet Risk Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma”** başlıklı bölümü ile afetlerin sebep olduğu kayıpların sürdürülebilir kalkınma programlarının işleyişi üzerinde olumsuz etkilerini ele almakta ve bu programlar için öngörülmuş kaynakların afet sonrası iyileştirme uygulamalarına sevk edilmesine sebep olacağını vurgulamakta. **“Afet Planlama ve Müdahalesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi”** başlıklı bölüm ile **Meltem İnce Yenilmez**, Türkiye'nin sıklıkla yaşadığı depremlerin öncesi ve sonrasında sivil toplum kuruluşlarının izlediği stratejileri incelemekte ve uygulanan programların başarısının, yaşanan ya da yaşanacak afetlerin olası zararlarını azaltacağını vurgulamaktadır. Çalışmanın temel vurgusu deprem gibi afetlere bağlı mücadele durumlarında, sivil toplum kuruluşlarının, kurumlar ve topluluklar arası işbirliği ile daha etkin kaynak kullanımının, hem vatandaşların hem de toplulukların yaşamlarında oluşacak felaketi önleyeceği yönündedir. **Gresi Sanje** ise, önceki bölümü tamamlayıcı nitelikteki **“Afetlerle Kalkınmada Doğal Kaynak: Gönüllülük”** başlıklı çalışmasında afetle kalkınmanın sürdürülebilir bir strateji

içerisinde gerçekleşmesinin, toplumun gönüllü olarak katılım gösterdiği, açık iletişim ve bilgi sistemleri içerisinde oluşturulan afet riski azaltma stratejileri dahilinde mümkün olacağını vurgulamakta ve doğal ve sürdürülebilir bir kaynak olarak gönüllülük faaliyetlerinin kullanılabilmesi için, hem toplumun bilinçlendirilmesi, hem de gönüllü faaliyetleri organize edecek sistemlerin geliştirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Kitabın finali **Ü. Barış Urhan** ve **Serkan Küçükşenel** tarafından kaleme alınan ve afetlere deneysel iktisat açısından yaklaşan **“Sosyal Bilimler Ne Söyler? Afet Planlamasına Deneysel Reçeteler”** başlıklı bölüm ile yapılmaktadır.

Türkiye gibi birinci derecede afet bölgesinde yer alan ve konumu itibariyle de başta deprem ve göç olmak üzere çeşitli afetlere uğrama riski yüksek olan bir ülkenin afetlerle kalmıyayı öğrenmesi zaruri bir ihtiyaç olarak tanımlanabilir. Bu sürecin çok boyutlu olarak işlediği gerçeğinden yola çıkılarak tasarlanan bu çalışmanın ortaya çıkmasında destek olan tüm yazarlarımıza müteşekkirim.

Kitabın yayımlanmasında değerli destekleri için Sağlam KOBİ Proje ekibi adına Dr. Ali Ercan Özgür'e, Efil Yayınevi'nin değerli sahipleri Ömer Faruk Çolak, Fethiye Çolak ve ekiplelerine ve yayım sürecine ilişkin değerli destekleri için Ü. Barış Urhan'a teşekkür ederim.

Afet bilincinin oluşması, gelişmesi ve bu yöndeki farkındalığın artması adına hem **Akademi Arama ve Kurtarma Kulübü** hem de **Afet Bilinci Derneği** çatısı altında birlikte çalıştığımız, varlıkları ve adanmışlıkları ile her daim desteklerini yanımda hissettiğim, bu yolda hep birlikte yürüdüğüm dava arkadaşlarıma çok şey borçluyum. Kocaman bir aile olarak hayal kurmaya ve hayallerimizi gerçekleştirmeye devam ediyoruz. Bendeniz de sosyal projelerle hayat bulan hayallerime, değerli akademisyen ve araştırmacıların destekleri sayesinde akademik çalışmalarla hayat bulan yeni hayalleri ilave ederek bu yolda yürümeye devam ediyorum.

Afet Bilinci Derneği'nin kuruluşunda da beni yalnız bırakmayan, gerek öğrenci kulübü döneminde ve gerekse de dernek aşamasında sivil toplum tecrübelerini toplumsal faydaya dönüştürmek konusundaki enerjisi ile ekibin gücünü, motivas-

yonunu ve aşkını arttıran hayat ve yol arkadaşım **Bilge Tiryakioğlu**'na ve Türkiye'de bir ilk niteliğindeki sosyal yenilikçi projesimiz "**Geleceğimiz Sadece Salıncakta Sallansın**" projesinin ilham perisi, Afet Bilinci Derneği'nin ve bu yöndeki çalışmaların halefi olacak kızım **Duru Tiryakioğlu**'na özel bir teşekkür borçluyum.

İlgili tüm taraflar için faydalı olması, ilgili yazına katkı sağlanması ve dahası afetsiz bir yaşam dileklerimle,

Dr. Murad Tiryakioğlu
Şubat-2016
Afyonkarahisar-Türkiye

SUNUŞ

Afetler ve Kalkınma Konusuna Toplu Bakış

Fikret Şenses

Dr. Murad Tiryakioğlu'nun büyük bir özveri ve yetkinlikle derlediği bu kitaba sunuş yazısı yazmam istendiğinde kitabı baştan sona dikkatle okudum. Afetler ve kalkınma konusunu farklı yönleriyle ele alan çok sayıda nitelikli makaleyi bir arada görünce önce ŐaŐırdım sonra çok mutlu oldum. ŐaŐkınlıđım Türkiye'de oldukça yeni bir konunun bu kadar çok yetkin uzmanı olduğunu daha önce bilmememden, mutluluğum ise Türkiye için çok önemli ancak oldukça yeni bir konuda önemli bir birikimin sağlanmış olduğunu grmemden kaynaklandı.

Kitap, afetler konusunun ilgili resmi kuruluŐlar ve sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere bütün bileŐenlerine ve genel okuyucuya çok yararlı bilgiler sunmanın ötesinde ufuk açıcı nitelikleriyle kalkınma yazınına kayda değer bir katkıda bulunmaktadır. Afetler ve kalkınma konusunu belli baŐlı unsurlarıyla bir bütünlük içinde sunmakta ve bu konuda gelecekte yapılacak çalışmalar için çok yararlı bir altyapı oluŐurmaktadır. Dr. Tiryakioğlu'nu ve kitaba katkıda bulunan bütün yazarları en baştan kutlamak isterim. Başta deprem olmak üzere çeşitli afetler açısından dünyanın en riskli ülkelerinden biri olan Türkiye için de büyük önem taŐıyan bu konuya ilgilerinin devamını dilerim.

Nasıl bir sunuş yazısı yazmalıyım sorusuyla baş başa kaldığımda bunun kısa bir kutlama yazısıyla sınırlı kalmaması gerektiğini düŐündüm. Kitabı ilgiyle okumuŐ ve benim için de

çok yeni olan bir konuda bilgi dağarcığımı epeyce genişletmiştim. Öğrendiklerimden bir demet sunmak istedim bu sunuş yazısında. İster istemez öğrendiklerim arasında en önemli gördüklerim yer aldı bu yazıda. Okuyucuların bu kapsamlı kitap içinde benim burada özetleyeceklerime ek olarak birçok değerli bilgi ve çözümlenmeye ulaşacaklarından eminim.

Sunuş yazım, giriş bölümünde afet tanımı, kalkınma-afet ilişkisi ile başlayacak, daha sonra afet türleri ve boyutları ile ilgili bilgilerle devam edecek. Ardından afetlerin etkilerini ekonomik, çevresel, siyasal ve diğer etkiler başlıkları altında değerlendireceğim. Bunu afetler karşısında gelişen tepkiler ve alınan önlemlere ilişkin değerlendirmelerim izleyecek. Yazım, önceki değerlendirmelerim ışığında kitaba katkıda bulunan yazarların bulgularından çıkan önerilerle son bulacak.

GİRİŞ

Afetler en basit olarak, doğal ve inşa edilmiş çevrenin yine doğal veya insan kaynaklı etkenler sebebiyle zarar görmesine, can ve mal kaybına yol açan olaylar olarak tanımlanabilir. Sel, toprak kayması, orman yangını, deprem, kasırga, tayfun ve bunların sonucunda ortaya çıkan deprem dalgası (tsunami) ve nükleer santral sızıntısı gibi olaylar doğal afetler tanımlaması içine girmektedir. “Jeolojik, atmosferik, hidrolojik ve biyolojik tehditler” de doğal afetlerin belki en net tanımlarından birini oluşturmaktadır.

Afetler-Kalkınma ilişkisinde ilk akla gelen nokta, afetler sonucunda meydana gelen ölümler-yaralanmalar başta olmak üzere insani (işgücü) kayıpların ve fiziksel sermayenin yıkımı ve hasarından kaynaklanan diğer ekonomik kayıpların birlikte, kalkınma için kullanılacak kaynakların azalmasına yol açarak kalkınma sürecini olumsuz etkilemesiyle ilgilidir. Öte yandan, kalkınma çabalarının bir temel unsuru olarak ekonomik büyümeye, özellikle az gelişmiş ülkelerde hızlı kentleşme, artan yoksulluk ve çeşitli çevre sorunları eşlik etmekte bu da risklere karşı hazırlıksız yakalanan kentlerde afetler ve afetlerden doğan kayıpların artması için uygun bir zemin oluşturmaktadır.

1980 sonrası hız kazanan küreselleşme süreci afetlere ilişkin tartışmaların ulus devletin ötesinde küresel bir boyut da kazanmasına yol açmıştır. Büyük afetlerin ulusal sınırları tanımadığı, bir başka deyişle afetlerin de küreselleştiği görülmektedir. Örneğin, 2004 yılında meydana gelen Hint Okyanusu deprem ve tsunami felaketi 13 Asya ve Afrika ülkesinde birden ciddi ekonomik ve çevresel sonuçlara yol açmıştır. Bunun gibi, 2011 yılındaki Japonya deprem ve tsunamisinin bu ülkedeki motor ve makine üretim tesisleri üzerindeki olumsuz etkisi, ABD'deki Japon araba firmalarının üretimlerinde aksamlar yoluyla çok uzaklarda da hissedilmiştir. 2010 yılında İzlanda'da bir yanardağın püskürttüğü toz ve külün uluslararası hava trafiğinde yol açtığı aksaklıklar afetlerin küresel etkileri için bir başka örnek oluşturmaktadır.

AFETLERİN BOYUTLARI: ÖRNEKLER

OECD verilerine göre, en çok zarara neden olan doğal afetler arasında depremler ilk sırada yer almakta ancak son yıllarda iklim değişikliği, seller, kasırgalar ve kuraklık gibi afetler de önem kazanmaya başlamıştır. 1970-2008 döneminde, büyük bölümü kuraklığı bağlı afetlerden kaynaklanan 3,3 milyon insanın yaşamını yitirdiği tahmin edilmektedir. 2010 yılında meydana gelen 373 doğal afet sonucunda ise 300.000'e yakın insan yaşamını kaybederken, afetlerden etkilenen insan sayısı 207 milyona ulaşmıştır. Öte yandan, Bangladeş'deki kasırgalarda 1991 yılında 140.000; 2007 yılında ise 30.000 kişi hayatını kaybetmiştir. 11 Mart 2011 tarihinde Japonya'nın kuzeydoğu (Tohoku) bölgesinde meydana gelen 9,0 şiddetindeki deprem, hemen ardından gelen büyük deprem dalgası (*tsunami*) ve onun neden olduğu nükleer santral kazaları 15 binden fazla insanın hayatını kaybetmesi ve 3.000'e yakın insanın kaybolması yanında büyük bir yıkıma ve çevre sorunlarına yol açmıştır. Doğal afetler daha yakın geçmişte de etkisini sürdürmekte ve önemli sayıda can kaybına ve maddi hasara yola açmaktadır. Örneğin, 2015 yılında Vanatu-Pam Tropik Hortumu, Şili Calbuco Volkanik Patlaması, Şili Sel Felaketi ve 7,8 büyüklüğündeki Nepal depremi gibi önemli sonuçlar doğuran afetler meydana gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, dünyada her yıl ortalama 100.000 kişi doğal

afetler nedeniyle yaşamını kaybetmekte, milyonlarca insan ise yaralanmakta veya sakat kalmaktadır.

AFETLERİN ETKİLERİ

Doğal afetlerin etkileri beklendiği üzere afetlerin türüne, zamanlamasına, bölgesine, büyüklüğüne ve afetlere hazırlıklı olma derecesine bağlı bir gelişme göstermektedir.

İnsan kaynaklı ve doğal afetlerin ekonomik ve bunun ötesinde toplumsal etkilerini kesin olarak belirlemek güç olsa da elimizdeki veriler bu etkilerin çok büyük olduğu konusunda genel bir görüş birliği olduğunu göstermektedir. Örneğin, 2005-2014 yılları arasında yaşanan 1.753 sel ve taşkın, 223 kuraklık, 1.254 deprem, 988 fırtına ve 236 yüksek sıcaklık olayından milyonlarca insanın etkilendiği ve ortaya milyarlarca dolarlık bir zarar çıktığı bilinmektedir. Avrupa'da 2003 yılında yaşanan aşırı sıcak hava dalgası sonucunda binlerce insanın hayatını kaybetmesi de belleklerde tazeliğini korumaktadır.

Türkiye de insan kaynaklı ve doğal afetlerin sıkça yaşandığı ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'de 1900 yılından sonra meydana gelen önemli 76 doğal afet sonucunda yaklaşık 90.000 insan hayatını kaybetmiştir. Bu afetler sonucunda ortaya çıkan can ve mal kayıplarının büyük bir farkla en büyük bölümü depremlerden kaynaklanmış, onu toprak kaymaları ve sel felaketleri izlemiştir. Resmi kayıtlara göre, 32.000 insanın öldüğü 1939 Erzincan ve 17.000 ölümle, binlerce insanın yaralanması ve evsiz kalmasıyla sonuçlanan 1999 Marmara depremi bu felaketlerin en büyükleri arasında yer almaktadır. Türkiye, depremler sonucunda ölümler açısından dünyada üçüncü sıradadır.

Afetler ve etkileri Asya ülkeleri başta olmak üzere az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere kıyasla çok daha yoğun olmaktadır. Doğal afetler sonucunda meydana gelen kayıpların yüzde 52'si Asya ülkelerinde (özellikle Hindistan) olmak üzere yüzde 90'ı az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Bunun temelinde yatan en önemli etmenlerden biri hızlı, plansız, yeterli altyapıdan yoksun ve çarpık kentleşmenin yarattığı ko-

runaksız bir çevrede yaşamak zorunda kalan düşük gelirlili ve savunmasız geniş kitlelerin karşı karşıya kaldıkları sorunlardır.

1980-2002 döneminde Hindistan'da 14, ABD'de ise 18 büyük deprem meydana gelmiştir. Bu depremler sonucunda ölü sayısının Hindistan'da 32.117; ABD'de ise bu sayının erken uyarı sistemleri, binaların ve altyapının daha kaliteli olması ve afet sonrası ilgili birimlerin birbirleriyle uyumlu acil yardım hizmetleri sunabilmelerinin bir yansıması olarak sadece 143 olması bu gözlemi destekleyen çok çarpıcı bir sonuçtur. Afetlerin etkileri genellikle evsizler, kadınlar, engelliler, göçmenler, etnik ayrımcılığa uğrayanlar ve azınlıklar gibi yoksul ve korunmasız kesimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. 1975-2000 döneminde afetler sonucundaki ölümlerin yüzde 68'inin düşük gelirlili, yüzde 26'sının ise alt-orta gelirlili ülkelerde meydana gelmesi, düşük gelirlili ülkelerdeki insanların yüksek gelirlili ülkelere kıyasla doğal afetlerde ölme riskinin dört kat daha fazla olması bu durumu doğrular niteliktedir. Araştırmalar, düşük ölçekli küçük ve orta boy işletmelerin ulusal ve uluslararası piyasalar için üretim yapan büyük işletmelere kıyasla afetlerden daha fazla etkilendiklerini ve afet sonrasında toparlanmakta daha büyük zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir.

Doğal afetlerin etkileri ekonomik, çevresel, siyasal ve diğer etkiler olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilir.

Ekonomik Etkiler

Afetler, ölümler ve göçler sonucunda nüfusun azalması, sanayi, ulaşım, sağlık, eğitim ve diğer altyapı tesislerinin hasar görmesinden ve yatırım kararlarının ertelenmesinden kaynaklanan önemli kısa ve uzun dönem zararlara yol açabilmekte ve kıt kaynakların afet sonrası iyileştirme çabalarına kaydırılmasıyla yol açarak kalkınma çabalarını olumsuz etkilemektedir.

Doğal afetlerden kaynaklanan ekonomik kayıplara ilişkin veriler, tahmin güçlüklerinden kaynaklanan çelişkilere karşın, bunların çok yüksek boyutlara ulaştığını göstermektedir. Son 40 yılda meydana gelen doğal afetlerin 2,3 trilyon dolarlık, sadece 2010 yılında meydana gelen 373 doğal afetinin ise 109 milyar dolarlık bir ekonomik kayba yol açtığı tahmin edilmektedir.

Doğal afetler sonucunda yerinden edilenlerin sayısının son 40 yılda iki katına çıktığı, sadece 2008-2013 döneminde bu yüzden her yıl ortalama 27 milyon kişinin yerinden edildiği anlaşılmaktadır.

ABD'deki 2005 Katrina Kasırgası'nın ekonomik maliyetinin 150 milyar dolar, 2011 Japonya depreminin ekonomik maliyetinin ise 200-300 milyar dolar dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. 2011 Japonya depremi hisse senedi fiyatlarında önemli bir düşüşe yol açmış, deprem öncesindeki düzeyine tekrar ancak 27 Aralık 2012 tarihinde ulaşabilmiştir. Bu fiyatlardaki daha büyük düşüşü yabancıların net alımlarının engellediği anlaşılmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde meydana gelen afetlerin yol açtığı toplam zarara ilişkin tahminler de, tahmin zorluklarının bir yansıması olarak büyük bir farklılık göstermekte ve GSYH'nin yüzde 2'si ile yüzde 15'i arasında değişmektedir.

Türkiye'de 1999 Marmara depremi yüz bine yakın binayı ve ülke ekonomisi için büyük öneme sahip birçok sanayi tesisini kullanım dışı bırakmış, büyüme hızının yaklaşık iki puan düşmesine neden olmuştur. Depremin ekonomik maliyeti değişik kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Bir tahmine göre 12-19 milyar dolara, bir diğer tahmine göre de GSYH'nin yüzde 4,5'ine ulaşmıştır.

Çevresel Etkiler

Neredeyse tümü dünyanın yoksul ülkelerinde olmak üzere bebek ölümlerinin yüzde 60'ının suyla bulaşan hastalıklardan kaynaklanıyor olması çevre sorunlarının ulaştığı boyutları çok çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. İklim değişikliğine bağlı olarak kuraklığın artması, aşırı yağışlar ve siklonların gıda ve su kaynakları üzerindeki etkisi konusundaki belirsizlikler sağlık göstergelerinin gelecekteki seyrine kaygıyla yaklaşılmamasına neden olmaktadır.

1970'lerden bu yana az gelişmiş ülkelerde kentsel nüfus yüzde 326 gibi çok yüksek bir hızda artmıştır. Bu hızda bir kentleşmenin önemli çevresel sorunlar yaratması doğal bir gelişme sayılmalıdır. Dahası, tahminlere göre 2050 yılına gelin-

diğinde 1,5 milyar insanın depremlere ve tropik siklonlara karşı savunmasız kentlerde yaşayacak olması kentleşme-afet riski ve kentleşme-çevre sorunları ilişkisinden kaynaklanan kaygıları daha da arttırmaktadır.

Afetler, çevresel sorunlar, ulusal ve uluslararası göçler ve hızlı ve çarpık kentleşme arasında birbirini tetikleyen yakın bir karşılıklı etkileşim vardır. Örneğin, hava kirliliği, küresel ısınmanın tetiklediği iklim değişikliği ve okyanusların asitleşmesi gibi çevre sorunları, buzulların erimesi, tayfun ve kasırgaların sıklığının ve şiddetinin artması, aşırı yağış-seller ve kuraklık gibi afetlerle ilgili sorunları beraberinde getirmektedir. Küresel ısınma 1850 yılında sonra en yüksek düzeyine 1995-2006 döneminde ulaşmıştır. Bir görüşe göre, her yıl oluşan afetlerin yüzde 70'inin, bir başka görüşe ise her on doğal afetin dokuzunun iklimle ilgili olduğu öne sürülmekte, iklim değişikliklerinin ise su baskınları gibi afetlere yol açtığı bilinmektedir.

İklim değişikliği ve çevresel sorunlar gibi, afetler de ulusal ve/veya uluslararası göçlere neden olmaktadır. Örneğin, 2013 yılında Filipinlerde meydana gelen tayfunun da etkisiyle dünyada 22 milyon insan yer değiştirmiş olup bu sayı çatışma ve şiddet nedeniyle yer değiştirenlerin üç katına denk düşmektedir. Afetler sonrasında hayatta kalabilme stratejisinin en önemli unsurlarından birini oluşturmasına karşın göçler, farklı dinamiklerle zaten hızlı bir gelişme göstermekte olan kentleşmenin kentler üzerinde yarattığı baskıyı ağırlaştırmakta ve afet riskini daha da arttırmaktadır.

İnsan kaynaklı ve doğal afetlerin çevresel etkileri, son dönemde gelişen ve Türkçeye küçülme veya büyüme karşıtlığı olarak çevirebileceğimiz ve doğal kaynakların korunması için iklim değişikliklerine ve olası çevresel krizlere karşı önlem alınmasını savunan ve büyümeyi ön planda tutan kalkınma yaklaşımlarını eleştirel biçimde sorgulayan "degrowth" yaklaşımı kapsamında da dikkat çekmektedir.

Siyasal Etkiler

Ekonomik ve sosyal yaşam üzerinde önemli etkiler yaratan doğal afetler hiç kuşku yok ki siyasal yaşam üzerinde de derin

izler bırakmaktadır. Bunlar arasında seçmen davranışları, hükümet, hatta rejim değişiklikleri, hükümet politikaları, yolsuzluklar, iç savaşlara varan sıcak çatışmalar ön plana çıkmaktadır. Siyaset bilimcileri ve politik iktisatçılar tarafından yapılan ve afetlerin siyasal etkilerine yönelik araştırmaların son derece ilginç bulgularından birkaçını kısaca özetleyeyim.

Ülke ekonomisini derinden sarsan bir afetin ülkenin siyasal rejimini ne yönde etkileyeceği belirsizdir. 1990'lı yılların başında meydana gelen ciddi boyutlardaki kuraklık Madagakar 'da demokrasiye geçişle, Mali'de serbest seçimlerle sonuçlanmışsa da konu genellemeye elverişli değildir. Derin etkileri olan bir afet, hiç kuşku yok ki ülke içi çatışmalara, afetin yarattığı güvenlik boşluğu sonucunda suç eğiliminin ve terörist faaliyetlerin artmasına ve otoriter bir hükümetin işbaşına gelmesine de yol açabilir.

Türkiye'de 1999 yılında yaşanan büyük depremlerin o dönemde işbaşında olan partilerin 2002 seçimlerinde büyük oy kaybı yaşamalarında etkili olduğu yolunda genel bir kanı bulunmaktadır.

Siyasal rekabete açık, özgür basına sahip demokratik rejimlerin gerek afet öncesinde gerekse afet sonrasında afet riskini azaltmak için daha fazla kaynak aktarması ve daha etkili önlemler alması beklenir. Oysa bu rejimlerin de, seçmenlerin belleklerinde daha fazla yer tutacağı beklentisi içinde, tıpkı otoriter rejimler gibi afet sonrası harcamalara öncelik verdikleri görülmektedir.

Etnik ayrımcılık ve büyük gelir eşitsizlikleri de afetler sonucunda meydana gelen ölüm sayılarının artmasına yol açan etmenler arasında yer almaktadır. 2004 yılında Endonezya'da ve Sri Lanka'da meydana gelen tsunami felaketi sonucunda merkezi hükümetlerin ayrımcı olarak gördükleri bölgelere daha az kaynak aktardıkları görülmüştür. Afetlere yönelik kaynakların dağıtımında siyasal gerekçelerin ön plan çıkması demokrasi açığı olan az gelişmiş ülkelerle sınırlı değildir. ABD için yapılan bir çalışma, örneğin, ABD başkanlarının seçim yıllarında afet bölgesi ilan etme ve afetin etkilerini azaltıcı kaynakların dağıtımında seçim sonuçları açısından kritik eyaletleri kayırma eğilimi içinde olduklarını göstermiştir.

Katrina felaketi sırasında ABD'nin New Orleans kentinde yaşananlar da siyaset kurumunun yurttaşların refahı konusunda her zaman eşitlikçi bir tutum içinde olmadığını göstermesi bakımından ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Felaket öncesinde, bu kent nüfusunun yüzde 35'i yoksulluk sınırının altında olup, Afrika kökenli siyahlar yoksulların yüzde 91'ini, nüfusun ise yüzde 67'sini oluşturmaktadır. Kasırganın geleceği önceden bilinmesine karşın yeterince önlem alınmadığı için kentin yüzde 80'i sular altında kalmış ve 1.500'den fazla insan hayatını kaybetmiştir. Otomobili olmayan 120,000 ailenin felaket bölgesinden tahliyesine ilişkin hiçbir planın yapılmamış olması yerel ve merkezi yönetimlerin ihmalinin büyüklüğünü açıkça ortaya koymuştur. Bu durum, yaşananların doğal afetten ziyade insan kaynaklı bir afet olduğu yolundaki değerlendirmelere yol açmıştır. Yıkıcı bir depremin beklenmesine karşın gerekli önlemlerin alınmadığı ve hazırlıkların yapılmadığı 2015 Nepal depremi de bu kapsamda değerlendirilmiş ve afetlere ilişkin tartışmaların siyasal alanı da kapsamaması gerektiği yolundaki görüşleri gündeme taşımıştır.

Uygulamalı çalışmalar afetlerle yolsuzluk arasında da yakın bir ilişki olduğunu ve afetlerin sıklığının ve ekonomik etkisinin bu ilişkiyi daha da güçlendirdiğini saptamışlardır. Bu ilişki temelinde, afet bölgelerine ülke içinden ve dışından yapılan yardımların dağıtım sürecinden ve afet sonrasındaki onarım ve inşaat faaliyetleri aşamasında deprem yönetmeliklerini aşma kaygısı içindeki müteahhitlerle bürokrat ve siyasetçilerin ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada da bu ilişkinin az gelişmiş ülkelerle sınırlı olmadığı hatta gelişmiş ülkelerde az gelişmiş ülkelerde daha güçlü olduğu görülmektedir.

Diğer etkiler

Doğal afetlerin ekonomik, çevresel ve siyasal etkilerinin ötesinde, çoğu kez göz ardı edilen birçok diğer etkisi vardır. Örneğin, doğal afetlerin sağlık, beslenme, eğitim süreçleri ve bu bağlamda çocukların fiziksel gelişimi ve bilişsel becerileri üzerindeki kısa ve uzun dönem olumsuz etkileri ölçüm güçlüklerinin de etkisiyle afetlerin toplumsal maliyet hesaplarının dışında kalmaktadır.

Biyolojik tehditler doğal afet tanımı içine alındığında, her yıl yaklaşık 250 milyon sıtma vakasının yol açtığı 1 milyon ölüm ve 1 milyardan fazla insanın yeterli diyet enerjisine erişemediği ve bunun en az iki katı insanın mikro besin yetersizliği çektiği gibi olguları da burada diğer etkiler kapsamında değerlendirmek gerekecektir.

Doğal afetler yukarıda sıralananların ötesinde insanların mutluluk düzeylerinde ve iktisadi davranışlarında da değişiklikler yaratabilmektedir. Örneğin, 2005 yılında ABD'deki Katrina faciasının ve 2011 Japonya depreminin bunlardan doğrudan etkilenenler başta olmak üzere insanların mutluluk seviyeleri üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Japonya'da deprem haberlerinin ülke çapında ve özellikle de deprem bölgesinde psikolojik sorunlara yol açtığı görülmüştür.

Bunun gibi, 2011 yılında Japonya'da meydana gelen büyük deprem sonucunda insanların diğerkâmlık olarak özetlenebilecek daha paylaşımcı ve felaketzedeler için yapılan bağış miktarlarındaki ve gönüllü faaliyetlerdeki büyük artışlara da yansıyan hayırsever ve sosyal davranışlar içine girdikleri görülmüştür.

AFETLERE TEPKİLER-ÖNLEMLER

Afetlere ilişkin olarak az gelişmiş ülkelerde hükümetlerin aldıkları önlemlerin afetleri önlemek amacıyla önceden alınan önlemler yerine ağırlıklı olarak afetler sırasında veya afetleri izleyen dönemde alınan önlemlerden oluştuğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, risk yönetiminden ziyade kriz yönetimi yaklaşımını ağır basmaktadır. Yakın bir geçmişe kadar Türkiye'de de "afetle (depremlerle) yaşamayı öğrenmek" söylemiyle ifadesini bulan bu yaklaşımın hâkim konumda olduğu söylenebilir. Oysa Türkiye gibi hızlı ve çarpık kentleşme sürecinin yaşandığı ülkelerde etkili risk yönetimi özel öneme sahiptir. Birçok büyük şehrin, Kuzey Anadolu Fay Hattı olarak bilinen uzun aktif fay hattında yer alması, ülkede çok sayıda aktif fay hattı bulunması ve beklenen Marmara depremi sonucunda, bir senaryoya göre 30-40 bin ölüm ve 12 binden fazla ciddi yaralanma beklenmesi bu önemi Türkiye açısından daha da artırmaktadır.

Türkiye’de 1999 yılında yaşanan depremler afetler konusuna yaklaşımda bir dönüm noktası olmuş ve gecikmeyle de olsa kimi olumlu adımlar atılmıştır. Kurumsal düzlemde, 2009 yılında afetlerle ilgili birimler ve yetki ve sorumluluklar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) içinde tek bir çatı altında birleştirilmiş ve afetlere karşı oluşan risklerin belirlenmesi, yönetilmesi, planlanması ve ortadan kaldırılmasına yönelik risk yönetimi yaklaşımını önem kazanmaya başlamıştır. Zemin etütleri, bina inşaat ve denetimine ilişkin mevzuatta da kayda değer gelişmeler olmuştur. Dokuzuncu Beş Yıllık Plan döneminde (2009-2013) gerçekleştirilen Okul Tabanlı Afet Eğitim ve İstanbul Sismik Riskin Azaltılması gibi projeler afetler konusunda hükümet katında artan duyarlılığı simgelemiştir. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Plan (2014-2018) kapsamında hazırlanan *Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu* ve planda “*Afet Yönetimi*” başlığı altında belirlenen hedefler bu duyarlılığın artarak devam edeceği izlenimi vermektedir. Bunlara ek olarak hükümet, tıp ve eğitim tesisleri başta olmak üzere yapıların sağlam bir şekilde inşa edilmesi ve mevcutların yeterince güçlendirilmesi için çeşitli önlemler almakta ve uygulamaktadır. Kentsel dönüşüm projelerini de bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Türkiye, afet riski yönetimi ve afet riskinin azaltılması alanında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı ile 1993 yılından beri yakın işbirliği içindedir.

Toplumların afet risklerine karşı hazırlıklı olmaları ve afetler karşısında kendilerini koruyabilmeleri amacıyla alınacak önlemlerin binaların ve altyapı tesislerinin güçlendirilmesinin ötesinde afet bilinci ve kültürü oluşmasını amaçlayan sosyolojik ve psikolojik unsurlara da yönelmesi öngörülmektedir. Afet bilincinin ve kültürünün oluşturulma sürecinde en önemli halkanlardan biri, hiç kuşku yok ki geçmiş afet deneyimlerinin yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Toplumların afet karşısında bilinçlendirilmesi ve afet kültürü oluşturulmasını amaçlayan örnekler arasında Japonya’daki (Kobe) 1995 depreminin izlerinin korunarak sergilendiği Awaji adasındaki Deprem Müzesi ve Endonezya’daki 2004 tsunami felaketinin boyutlarını hatırlatan anıtsal yapılar özellikle dikkat çekmektedir.

Türkiye'deki durum ise, yukarıdaki örneklerin simgelediği yaklaşımlarla tam bir tezat oluşturmaktadır. Van'da (Muradiye-Çaldıran) 1976 yılındaki deprem hasarına yol açan kerpiç evler, zayıf kolon taşıyıcılar ve yığma binalar gibi hataların bu kentteki 2011 depreminde de benzer yapılar-benzer hasarlar biçiminde görülmesi felaketlerden dersler çıkarılmadığını göstermektedir.

Türkiye'de afet bilincinin yeterli düzeye ulaşmadığının bir diğer göstergesi, yaşanan birçok depreme karşın deprem sigortalılık oranının sadece yüzde 45 dolaylarında -o da konut alım-satımlarında, elektrik-su-doğal gaz aboneliklerinde bunun zorunlu tutulmasının katkısıyla- olmasıdır.

Araştırmalar, yardım kuruluşlarının çok büyük bir bölümünün afetten sonraki on iki hafta içinde yardımlarını çektiklerini göstermektedir. Bu durumda, sivil toplum örgütlerine afet sonrasında acil müdahale ve afetlerin etkilerinin hafifletilmesi konularında olduğu kadar afet öncesinde de afetlerin önlenmesi, afetlere hazırlık ve afet bilinç ve kültürünün oluşması konularında da önemli görevler düşmektedir. Bu noktada bir karşılıklı etkileşim söz konusudur. Afetler bağlamında gönüllülük esasına bağlı sistemler oluşması afet bilincinin varlığıyla, afet bilincinin gelişmesi ise gönüllülük kültürünün ve buna ilişkin sivil toplum örgütlerinin sistemli etkinlikleriyle yakından ilişkilidir.

Afetleri en yoğun biçimde yaşamalarına karşın, az gelişmiş ülkelerde, gönüllü etkinlikler ve sivil toplum kuruluşları oldukça zayıf bir konumdadır. Üst-orta gelir grubunda yer alan Türkiye'deki durum bunu açıkça ortaya koymaktadır. 12 Eylül 1980 askeri yönetimi 20,000'den fazla gönüllü kuruluşu kapatarak sivil girişimlere etkisi hala süren önemli bir darbe vurmuştur. Sonrasındaki toparlanmaya karşın sivil toplum niteliksel ve niteliksel açılardan oldukça etkisiz bir konumdadır. 2011 Van depremi sonrasında sivil toplum örgütleri arasında eşyuyumun sağlanamadığı, birbirlerinden habersiz aynı kitleye yardım ettikleri görülmüştür.135 ülkenin bilgilerinden oluşan Dünya Bağış Endeksi verilerine göre Türkiye'de halkın sadece yüzde 5'i gönüllü faaliyetlere katılmakta, yüzde 13'ü sivil

toplum kuruluşlarına para bağışı yapmakta olup, Türkiye gönüllü katılımda 128. sırada yer almaktadır. Bu olumsuz tablo içinde AKUT başta olmak üzere kimi sivil toplum kuruluşlarının etkili çabaları dikkat çekmektedir. Mahalle Afet Gönüllüleri Vakfı, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve Hayata Destek Derneği gibi örgütlenmelerin ve bunların bir araya gelerek 2013 yılında oluşturdukları Sivil Toplum Afet Platformu bu kapsamdaki olumlu gelişmeler arasındadır.

Düşük gelirli ülkeler arasında yer almasına karşın Bangladeş, gönüllülük temelli örgütlenmelerin afetlerle baş etme konusunda etki derecesini göstermek açısından ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Bu ülkede 2007 yılında meydana gelen kasırga felaketinde ölüm sayısının önceki benzer felakete kıyasla düşük düzeyde kalması, erken uyarı eğitimi almış 40,000 gönüllünün Dünya Meteoroloji Örgütü'nden gelen kasırga uyarılarını yerel halka bayraklar, el sirenleri, megafonlar ve davullarla duyurmaları ve halkın tahliyesine ve sığınak bulmalarına yardım etmeleriyle ilişkilendirilmiştir. 2005 yılında Endonezya'da meydana gelen deprem ve tsunami sonrasında, gönüllü örgütlerin, ülke dışından sağlanan finansal ve proje desteğiyle hasar gören sulama ve kanal sistemlerine işlerlik kazandırılmasını ve bazılarının yeniden inşasını sağlamış olmaları bir başka ilginç örnek oluşturmaktadır.

Afetler karşısında ortaya çıkan tepkiler farklı ortamlarda farklı boyutlar kazanmaktadır. Bazı ülkelerde ortaya çıkan felaket görüntülerine yağmalama, şiddet ve yardım malzemelerinin dağıtımında yaşanan kargaşa eşlik ederken 2011 depremini izleyen günlerde Japonya'da yardımların önceden belirlenen alanlarda toplanan halka büyük bir düzen içinde dağıtılma görüntüleri dünya kamuoyunun dikkatlerinden kaçmamıştır.

Doğal felaketler sonucunda ortaya çıkan toplumsal tepkiler de ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. 2011 Japonya depreminden sonra nükleer santrallara karşı gelişen toplumsal tepki, 2015 yılında geri atılmış olsa da, hükümetin nükleer reaktörleri kapatma kararı almasında etkili olmuştur.

Uluslararası Gelişmeler

Afetler konusu 1990'lı yıllardan başlayarak Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası başta olmak üzere uluslararası düzlemde artan bir ilgiyle ve yeni bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Afet öncesi hazırlıkların ve afetlerin fiziksel hasarlarının ötesinde afetlerin uzun dönemi etkileyen ekonomik ve sosyal etkilerine odaklanılmış olması bu yeni yaklaşımın en temel özelliklerini oluşturmaktadır. Afetler karşısında kırılgan toplumların yerel düzlemde dirençli hale getirilmesi için afet bilincinin artırılması ve afet kültürünün kök salması öncelikli bir hedef olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, 2005 yılında Kobe'de yapılan Afet Azaltma 2. Dünya Konferansı'nda Hyogo Çerçeve Eylem Planı: 2005-2015 kabul edilmiştir.

ÖNERİLER

Doğal afetlere karşı alınması önerilen önlemler de afet öncesinde, sırasında ve sonrasında olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilebilir.

Japonya'da ve ABD'de afet riskine karşı alınan önlemler ilginç birer örnek oluşturmaktadır. Örneğin, Japonya'da esas ve yedek afet yönetim merkezleri, tıp merkezleri, arama ve kurtarma eğitim tesisleri ve afet eğitim merkezi gibi birimlerden oluşan Afet Yönetimi Üslerine önemli yatırımlar yapılmıştır.

2011 Japonya depremi sonrasında meydana gelen nükleer kaza, kaza öncesinde yeterli önlem alınmamış olmasına ve inovasyon (yenilik) eksikliğine bağlanmış ve kazaların önlenmesi için bağımsız bir idari yapı kurulması önerilmiştir.

Ağustos 2005'de ABD'nin dört eyaletinde etkili olan ve insan kaybı ötesinde büyük maddi hasara yol açan Katrina faciası sonrasında alınan kapsamlı önlemler de bu noktada iyi bir örnek oluşturmaktadır. Sele ve su baskınlarına karşı yeni setler inşa edilmesi ve faciadan en çok etkilenen Florida ve Mississippi eyaletlerindeki yerleşim yerlerinin daha güvenli bölgelere nakledilmesi dikkat çekmektedir.

Yukarıdakilere benzer önlemler, çeşitli mali olanaksızlıklar ve duyarsızlıklar nedeniyle az gelişmiş ülkelerde büyük ölçüde gündem dışında kalmaktadır.

Planlama

Neoiberal iktisat politikalarının yükselişe geçerek ekonomik ve sosyal politika alanını etkisi altına aldığı son 35 yılda devlet müdahalesi ve özellikle planlama giderek gündemden düşen kavramların başında yer almaktadır. Afetler ve kalkınma konusunun bu eğilimin dışında kaldığı görülmektedir. Gözlemciler afetlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında devlete önemli görevler düştüğüne ve alanda etkili bir planlama ihtiyacının olduğuna işaret etmektedirler. Afetlerin etkisinin çok daha büyük olduğu az gelişmiş ülkelerin, afetlerin aslında bir kalkınma sorunu olduğu noktasından hareketle, sanayileşme başta olma üzere kalkınma politikalarının tasarımında, planlanmasında ve uygulamasında doğal afetleri de dikkate alan bir yaklaşım içinde olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Kısa döneme ilişkin acil önlemler yanında afete dirençli toplumun oluşturulması için en az 20-30 yılı kapsayan, afetlerin sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlarını bir bütünlük içinde ele alan uzun vadeli planların gerekli olduğu sıkça dile getirilen bir husustur. Bu planlama yaklaşımı, tehlike ve risklerin belirlenmesinden ve gerekli hukuki ve denetim düzenlemelerinin yapılmasından, halkın afet risk konusunda eğitilmesine ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesine kadar uzanan geniş ve çok yönlü bir alanı kapsamakta olup farklı afet türleri ve farklı sektörler için ayrı ayrı önlemler tasarlanmasını öngörmektedir. Depremler için depreme dayanıklı yapılar, sel felaketleri için akarsu bentleri, heyelanlar için ağaçlandırma, yaşlılar ve engelliler için engelsiz tahliye yolları, tarım sektörü için yedek sulama kanalları, sanayi için yedek tedarik zinciri ve sanayi bölgesi bu kapsamda ilk akla gelen önlemler arasındadır. Bu konuda, öncelikle eğitim, sağlık, enerji ve altyapı tesisleri gibi bütün toplum kesimlerini ilgilendiren yatırımlara yönelik iyileştirme çalışmaları ve afet sonrasında uluslararası toplumdan gelecek yardımların etkin kullanımı için gerekli düzenlemeler özel önem kazanmaktadır.

Bu planlama yaklaşımı afet öncesine yönelik hazırlık ve risk yönetim ile afet sonrasına ilişkin müdahale ve iyileştirme çabalarını kapsayan risk ve kriz yönetim evrelerini bir bütün olarak ele alan bütünlüklü afet yönetim sistemi olarak da adlandırılabilir.

bilir. Farklı bir düzlemde, planlama süreci, afet planlaması aşamasında gerek afet sırasında gerekli ihtiyaçların karşılanması gerekse afet bilincinin oluşmasında deneysel ve davranışsal iktisat, davranışsal mekanizma tasarımı ve nöropazarlama gibi bilimsel alan ve yöntemlerden de yararlanabilir. Bu alan ve yöntemler kan ve organ bağışlarının artırılması, afet bilincinin oluşması için medyadaki kamu spotlarının etkinliği, afet sonrasında yaralıların boş kapasitesi olan hastanelerle eşleştirilmesi gibi sağlık hizmetleri planlanması ve deprem sırasında toplanma yerlerinin belirlenmesi gibi konularda yol gösterici olabilir.

Afetlerde en çok zarar gören kesimin yoksullar olduğu dikkate alındığında, planlama sürecinde afet öncesinden başlayarak her aşamada yoksulların konumunu iyileştirici önlemlerin alınması afetler sonucunda ortaya çıkan kayıpların azalması da da kuşkusuz etkili olacaktır.

Türkiye’de Sekizinci Beş Yıllık Planı’ndan (2001-2005) başlayarak afetler planlarda daha kapsamlı bir biçimde ele alınmaya başlanmıştır.

Deprem, kuraklık, sel ve fırtına gibi doğal afetler, temelde, insanların ve toplumların yapmamaları gereken kimi eylemleri yapmalarından ve/veya yapmaları gerekenleri de yapmalarından dolayı ölüm, yaralanmalar ve hasar şeklinde doğal olmayan felaketlere dönüşmektedir. Bu net ve çarpıcı değerlendirme gerçekten de doğal afetlerle insan kaynaklı afetler arasında çok ince bir çizgi olduğunu açıkça ortaya koymakta ve afetlerin bir bütünlük içinde ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Halkın sigorta ve binalarının inşaat ve sonraki aşamalarda güvenli olması konusunda daha aktif bir tutum takınması yanında merkezi ve yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının özel sektörle birlikte, uyum içinde, halkın afetler öncesinde bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve risklere ilişkin farkındalık oluşturulması konularında çaba harcaması da öne çıkan öneriler arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletlerin de, Uluslararası Afet Riski Azaltma Stratejisi (UNISDR) kapsamında afet riskini azaltma sürecini bu doğrultuda değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Siyasi otoriteden bağımsız bir doğal afetler kurumunun oluşturulması da afetlerin öncesinde ve sonrasında gerekli denetimlerin sıkı bir biçimde yapılabilmesi, yolsuzluklar önlenerek ulusal ve uluslararası yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmasının sağlanabilmesinde etkili bir rol oynayabilir.

Afetler ve çevresel sorunlar nedeniyle ülkeden ülkeye göç etmek zorunda kalanlara mültecilik statüsünün verilmesi ve Türkiye’de son yıllarda hızlı bir artış gösteren iş kazalarının insan kaynaklı afetlerle birlikte afet tanımı içine alınması da üzerinde tartışılmaya değer öneriler arasında yer almaktadır.

Afet riskine karşı önlem eksikliği ve hak arasında genelde “kaderci” bir yaklaşımın hâkim olması Türkiye’nin önde gelen sorunlarından birini oluşturmaktadır. 15 Aralık 2015 günü Türkiye’de 06.00-10.50 saatleri arasında sekiz adet deprem kaydı bulunmasına karşın bunun, yaşanan onca felakete karşın toplumun genelinde bir anlam ifade etmemiş olması afet bilincin henüz yerleşmediğinin ve afet riskine karşı duyarsızlığın bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Ankara’da 2011 yılında, can kayıplarına yol açan patlamaların meydana geldiği OSTİM’de işyerlerinin yangın tehlikesine karşı korunmasızlığına ilişkin kaptaki tedbirsizlik tespitleri kolaylıkla üniversitelerimizi dahi kapsayacak bir biçimde genelleştirilebilir. Bu konuda farkındalık, bilinç ve eğitim kapsamlı çabalar gerektiren anahtar sözcüklerdir. Davranış değişikliği yavaş işleyen bir süreç olduğu için bu konulardaki çabaların hemen sonuç vermeyeceği akılda tutulmalıdır.

Az gelişmiş ülkelerde nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan ve aynı zamanda yüksek afet riskiyle karşı karşıya olan yoksulların bu riskleri azaltmak için gerekli eğitim düzeyinden ve gelirden yoksun oldukları düşünüldüğünde kamu ve özel kesimlerin sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte harekete geçmeleri gerekmektedir.

Daha genel düzlemde, afetler-kalkınma ilişkisinin arka planında yer alan ancak bu ilişkiyi derinden etkileyen, bir gözlemcinin “felaketler doğal etkenlerden çok sosyoekonomik etkenlerin sonucudur” görüşünü destekleyen kimi ek temel unsurların varlığı da asla gözden kaçırılmamalıdır. Bunlar arasında, yoksulluğa yol açan temel nedenler, artan eşitsizlikler,

uluslararası kuruluşların güdümünde az gelişmiş ülkelerde uygulanan neoliberal politikalar, ülke içindeki sınıfsal dengeler, ülkelerarası güçler dengesi, gelişmiş ülkelerin kendilerine yönelik göçler karşısındaki kısıtlayıcı tutumları, çevre sorunlarına ilişkin uluslararası acil, etkili ve uygulanabilir önlemler alınmasındaki gecikmeler gibi konular ön plana çıkmaktadır.

Bölüm I:

Genel Çerçeve

1. Doğal Afetlerin Felaketlere Dönüşmesinin Arkasındaki Ekonomi-Politik

Fikret Adaman

1

Doğal Afetlerin Felaketlere Dönüşmesinin Arkasındaki Ekonomi-Politik¹

Fikret Adaman

GİRİŞ

Bilindiği üzere, depremden sele kadar doğal afetler dünyanın her yerinde insanları etkilemektedir; ancak, benzer ölçekteki bir doğa olayının etkilerinin çok farklı olabileceğini de bilmekteyiz. Örneğin 6 şiddetindeki bir depremin bina ve alt-yapıdaki inşaat standartları, yapısal olmayan önlemlerin alınıp alınmamış olması, deprem sonrası arama-kurtarma ekiplerinin yetkinliği ve benzer bir dizi parametre neticesinde yüzlerce bina yıkımı ve insan kayıplarıyla da sonuçlanması mümkündür; bir iki basit yaralanmayla ve bir iki çatlakla da... Doğal afetlerin insani ve ekonomik maliyetleri getirip getirmediğini ya da hangi durum ve koşullarda getirip hangilerinde getirmediğini anlamak için arka plandaki ekonomi-politik süreçlere bakılması gerektiği yollu bir tez bu bölümün ana mesajını oluşturmaktadır. Bu tez de, Dünya Bankası ile Birleşmiş Milletler'in 2010 tarihli ortak yayını olan ve Apurva Sanghi önderliğindeki bir grup ekonomistin, özellikle siyaset bilimi ve psikoloji olmak üzere başka sosyal bilim alanlarından araştırmacılarla işbirliği içinde yürüttüğü, iki yıllık ekip çalışmasının ürünü olarak ortaya koydukları *Natural Hazards, UnNatural Disasters: The Economics of Effective Prevention* (Doğal Afetler, Doğal Olmayan Felaketler: Etkili Koruma Önlemlerinin Ekonomisi)

¹ Bu çalışma çok büyük ölçüde yazarın *Development and Change* dergisinde 2012 yılında basılmış olan "Power Inequalities in Explaining the Link between Natural Hazards and Unnatural Disasters" makalesi üzerine inşa edilmiştir.

(bundan sonra *Rapor* olarak anılacaktır) çalışmasının eleştirel bir değerlendirilmesi üzerinden yapılacaktır.² *Rapor* çok disiplinli bir mercekten yazılmış, farklı bakış ve temaların bir bütünlükte ele alınmasına gayret göstermiştir. Özellikle de, pozitif bilimlerden (başlıca olarak coğrafya ve ekoloji alanlarından) elde edilen bulguları, örneğin bir felaket sonrasında çocukların büyümesinin duraklamasının, onların bilişsel becerilerini ve uzun vadede verimliliklerini nasıl olumsuz etkileyeceğini göstermek için beslenme biliminden faydalanarak, tartışmaya başarıyla dâhil etmiştir.

Rapor; deprem, kuraklık, sel ve fırtına gibi doğal afetlerin, temelde, insanların ve toplumların yapmamaları gereken kimi eylemleri yapmalarından ve/veya yapmaları gerekenleri de yapmamalarından dolayı ölüm, yaralanmalar ve hasar şeklinde doğal olmayan felaketselere dönüştüğü yolundaki çıplak gerçeğin altını çizerek açıklış yapmaktadır. Bu bağlamda da, O’Keefe, Westgate ve Wisner’in yaklaşık 35 yıl önce *Nature* dergisine yaptığı katkıların bir tekrarı gibidir. Konu üzerine çalışanlarca bir klasik çalışma olarak bilinen eserlerinde, O’Keefe vd. (1976) felaketlerin doğal etkenlerden çok sosyoekonomik etkenlerin bir sonucu olduğunu kuvvetle öne sürmüş ve “doğal felaketler” fikrinden “bütün felaketler toplumsal olarak inşa edilir” görüşüne kayan bir paradigma değişimine neden olmuşlardır (son dönemlerden benzer bir tartışma için bkz. Cannon, 2008). Değerlendirmeye alacağımız *Rapor* doğal felaketselere bağlı can ve mal kayıplarını azaltan önlemlerin “maliyet etkinliğini” inceleyerek bir maliyet-fayda analizi yapmakta ve kişilerin hem bireysel, hem de topluluklar olarak (başlıca hükümetleri aracılığıyla) mevcut siyasi ekonomi sistem verili iken en iyi tedbirleri nasıl seçebileceğini irdelemektedir. Çalışmanın çok önemli saptamalar yapmakta olduğunu kabul etmekle beraber, bu çabayı, Dünya Bankası-BM ortaklığının, afetleri felaketselere dönüştürmenin büyük oranda sorumlusu olan küresel kapitalist sistemin eşitsizlikleriyle başa çıkma yolundaki naif çabalarından biri olarak görmekte olduğumuzu ve eleştirimizi bu zaviyeden yapacağımızı baştan belirtmek isteriz.

² Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler. *Natural Hazards, UnNatural Disasters: The Economics of Effective Prevention* (Doğal Afetler, Doğal Olmayan Felaketler: Etkili Koruma Önlemlerinin Ekonomisi). Dünya Bankası, 2010. 276 s. 39.95 ABD Doları ciltsiz

Rapor; afetlerle başa çıkmada bireysel düzlemde gerçekleştirilen mekanizmalarının (başta sigorta olmak üzere) afetlerin etkileri üzerindeki rolünü, afetlerin ekonomik ve toplumsal etkilerini, nüfusun kentlerde yoğunlaşmasıyla artan riskleri ve süregelen iklimsel değişimin afetleri nasıl ağırlaştırdığını derinlemesine inceleyen bölümlerden oluşmaktadır. *Rapor*'da yer alan beş kısa metin ise kısa süre önce Bangladeş, Türkiye, Haiti, Etiyopya ve Sri Lanka'da yaşanan afetlerden çıkarılan dersleri ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır. *Rapor*, özünde, afetlere karşı koruma önlemlerinin mümkün olduğunu ve "ekonomi disiplininin akılcılığı" uygulandığı takdirde, bunun "maliyet verimli" bir biçimde gerçekleştirilebileceğini savlamakta; başka bir ifadeyle, afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik yapılacak yatırımların, iktisadi analiz sonucunda, aslında kârlı olabileceğini iddia etmektedir. Raporun yazarları, anaakım (Neoklasik) iktisadın kullandığı "insanlar kendi çıkarları peşinde koşarlar" şiarının afetler karşısında da kişileri doğru tercihler almaya zorlaması gerektiğinden hareket etmektedirler. Ayrıca, kaynakların en verimli bir şekilde tahsis edilmesinin ancak piyasa ekonomilerinde gerçekleşebileceği savını da kabul eden yazarlar, kendi çıkarları peşinde koşan insanların piyasa ortamının sağlandığı durumlarda gerekli önlemleri alması gerektiğini ve bu yolla doğal afetlerin insan-yapımı afetlere dönüşümünün engellenebileceğini ifade etmektedirler. *Rapor*'un bu iddiayı savunmasının arkasındaki temel temel varsayım ise, bir maliyet-fayda analizi gerçekleştirildiğinde, doğal afet zararlarının azaltılmasına yönelik önceden alınabilecek tedbirlerin maliyetinin çoğu durumda afetlere bağlı can ve mal kaybının maliyetlerinden daha az olduğudur—yani, felaketlerin etkisini hafifletmek, felaket sonrasında bu etkilerle başa çıkmaya çalışmaktan çok daha ekonomiktir. *Rapor*, ayrıca, oluşan bir afetin alınan tedbirlerin yetersizliği durumunda hissedilir etkilerinin gerçekleşmesi anında, yardımların da yine keza iktisadi mantık doğrultusunda yapılması gerektiğini, yani yapılacak yardımın iktisadi etkisinin en yüksek alanlardan başlanmasının en doğru yol olduğunu savunmaktadır.

Bu görünürde teknik ve nötr olan yaklaşım, aslında, bireyselliğe ve piyasa ekonomisine dayanan belirli bir ideolojiyi temel almakta ve, bu yüzden de, doğal afet öncesinde riski azaltma

ve afet sonrası iyileştirme çalışmalarının yetersizliğinin başlıca açıklaması olan, ulus devletlerin ve uluslararası topluluğun servet ve gelir eşitsizliklerini nasıl yeniden ürettiğine dair yapısal sorunlara hiç değinmemektedir. Bu yaklaşım *Rapor*'un ana eksenini oluştursa da, çalışma akılcılık (rasyonalite) varsayımının her birey için geçerli olmayabileceğini, şu ya da bu nedenle bazı kişilerin akılcı davranmayabileceğini kabul etmektedir. Keza, piyasaların kimi durumda çeşitli aksaklıklara maruz kalabileceğini dillendirmektedir. “Piyasa çöküşleri” olarak bilinen durumlar, bu yüzden de bu gibi durumlarda hükümetlerin/toplumların piyasa işleyişine müdahale etmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. *Rapor*, bu noktada, insan davranışlarını daha iyi anlamak için başka disiplinlerden de faydalanmak gereğini kabullenmekte; örneğin, insanların riskleri nasıl yanlış algılayabileceğini incelemek için psikolojiden, oy kullanma örüntülerini anlamak içinse siyaset biliminden yararlanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak, bu çabalara rağmen, bireye ve piyasa mekanizmasına ilişkin ontolojik giriş noktaları *Rapor*'un bütünlüğünde korunmaktadır. Farklı bir ifadeyle, her ne kadar insanların bazı durumlarda akıl-dışı davranabileceği ve piyasaların ara sıra düzgün çalışmayabileceği kabul edilmişse de, bu durumların düzeltilebileceğine yönelik tam bir inanç bulunmaktadır. Bu sayede de doğal afetlerin felaketlere dönüşmesinin engellenebileceğine dair bir pozisyon geliştirilmektedir.

Rapor'un ana noktaları genelde iyi ve düşünmeye sevk eden bir tarzda ifade edilmiş ve geneli itibarıyla açık yazılmış bir metin olsa da, çalışma pek çok durumda güç eşitsizliklerinin toplum içinde ve toplumlar arasında oynadığı rol açısından pratikteki siyasi durumun tam resmini yansıtmakta yetersiz kalmakta, bu nedenle de sunduğu politika önerileri zaman zaman hayali birer umut olmanın ötesine geçememektedir. Dahası, metinde yer alan konuların çoğuna büyük karmaşıklıklar ve belirsizlikler eşlik ettiğinden ve bunlar sadece sıradan insanlar arasında değil, akademiya da çoğu zaman birbirleriyle çelişen değer, çıkar ve bakış açılarına yol açtığından, *Rapor*'da kullanılan pozitivist epistemoloji (maliyet-fayda analizi), birçok konunun ele alınmasında yetersiz kalmaktadır. Bu iki nokta, *Rapor*'un içeriğinin kısa bir sunumundan sonra ayrıntılarıyla açıklanacaktır.

AFETLER VE FELAKETLER

Rapor, genel anlamda, Dacy ve Kunreuther'in (1969)³ öncü çalışmasından beri giderek genişleyen bir alan haline gelen, afetler ve afetlerin kalkınmaya etkisi üzerine yapılan ekonomi araştırmalarına önemli bir katkı olarak görülmelidir. Ancak, son kertede özel mülke ve pazar mekanizmasına bağımlı olan (ve doğal afetin zararlarını hafifletme ve afet sonrası iyileştirme çabalarıyla bağdaştırılan piyasa başarısızlıklarıyla başa çıkma görevini hükümetlere veren) kapitalist ideolojinin dışına çıkmadığından, çok temkinli bir biçimde ele alınmalıdır. *Rapor* en başta, felaketlerin, hane ve varlıkların "kaçınılmaz doğal süreçler veya olaylar" olarak tanımlanan doğal afetlere (örneğin sel, tropikal fırtına veya deprem) hem maruz kaldığı, hem de bu afetler karşısında savunmasız olduğu durumlarda gerçekleştiğini ifade etmektedir. Birinci bölüm felaket türüne ve ülkeye göre can ve mal kaybının boyutunu ve dağılımını tanımlamaktadır; 1970-2008 arasında en çok kuraklığa bağlı olmak üzere 3,3 milyon ölüm gerçekleştiğini ve yoksul ülkelerde doğal afete bağlı can kayıplarının en fazla olduğunu belirtmektedir. Aynı zaman aralığında felaketlere bağlı mal kaybının (2008 fiyatlarına göre) 2,3 milyar dolara veya kümülatif dünya üretim miktarının yüzde 0,23'üne denk geldiğini tahmin etmektedir. Bu noktada *Rapor*'un mal kaybının orta gelirli ülkelerde fazlasıyla yüksek olduğunu (çünkü az miktarda servete sahip yoksul ülkelerde hasar az olurken, zengin ülkeler de hasarı etkili bir biçimde önleyecek tedbirleri alabilmektedir) vurgulaması önemli bir ayrıntıdır.

İkinci bölüm felaketlerin sağlık, beslenme, eğitim ve ruhsal durum olarak ölçülen refahın yanı sıra, ekonomik toplam üretime ve hükümetin mali durumuna olan etkilerini incelemekte ve potansiyel ölçüm sorunlarına ışık tutmaktadır. Felaketlerin hem fiziki hasar yüzünden, hem de normal ekonomik faaliyetler kesintiye uğradığından üretimi azalttığı dile getirilmektedir. Rapor, bu etkileri niceliksel ölçümlerle yakalamayı hedefleyen çok çeşitli araştırmaya atıfta bulunmakta, ancak hasar tahminlerinin olduğundan fazla veya az olarak ifade edilebildiğinden, hasarı ölçmenin zor olabileceğine dikkat çekmektedir. Sonuçta,

³ Yakın döneme dair bir seçki için, bkz. Barbier (2008); Barro (2009); Cavallo ve Noy (2010); Escaleras vd. (2007); Kellenberg ve Mobarak (2011); Noy (2009); Skoufias (2003).